

Mot en tryggare ungdom

I år fyller Finland 100 år, vilket uppmärksammas på många sätt. Därför passar det bra att Handlingsnämndens första nummer behandlar barnpsykiatri eftersom de barn som nu växer upp utgör landets framtid. Alla har tyvärr inte en lika god utgångspunkt för att nå ett problemfritt vuxenliv. En del drabbas av fysisk eller psykisk sjukdom eller har sämre yttre förutsättningar att klara sig. Vi har läst rapporter om arbetslöshet och psykiska besvär, till exempel hos unga män. Depression och stress har ökat på 2000-talet, speciellt bland just unga män. Enligt en rapport från OECD är var femte finländsk man utan arbete och står utanför all utbildning. Risken att marginaliseras är stor och samtidigt ser vi hur inkomstklyftorna ökar, inte minst i stormakter som USA, Ryssland och Kina.

Årets första nummer behandlar psykiska störningar hos barn och risker att drabbas av mentala problem senare i livet. Som artiklarna visar kan vi i dag ofta redan i tidig barndom identifiera de barn och familjer som i framtiden kommer att drabbas av utstötthet, marginalisering och ibland i förlängningen av självmord och brottslighet.

Numret har sammanställts av Andre Sourander som i den första artikeln visar hur man med tidig intervention kan påverka utvecklingen i positiv riktning. Han redogör för två interventionsstudier "Voimaperheet" och APEX. Visserligen kan man som arbetsgruppen för vårdreformen planerar, det vill säga prioritera arbetslösa och rehabilitering av alkoholister. De bör givetvis hjälpas, men det blir både billigare och leder till bättre livskvalitet om samhället satsar på tidig intervention i rådgivning och skola där många av de framtida problemfallen redan kan identifieras. – Lite som att eliminera svåra infektioner genom vaccination.

Vi känner i dag till många riskgrupper för senare psykiska problem, vilket bland annat Roshan Chudal visar i sin översikt om neuropsykiatriska störningar. Gestationsålder, obstetriska komplikationer, mammans hälsa och riskbeteende, som exempelvis rökning, påverkar barnets fortsatta utveckling. Det är chockerande att se att rökning bland gravida mödrar i Danmark, Norge och Sverige sjunkit från 30 till cirka 8 procent efter 1990-talet, medan 15 procent av alla gravida mödrar i Finland fortsatt att röka under samma tidsrymd utan minsta tecken på minskning, trots att man vet att barnet har mycket

större risk att drabbas av neuropsykiatriska störningar. Här har vår mödrarådgivning tydligen inte lyckats få fram informationen lika effektivt. I massmedia har psykiatrisk vård och medicinering varit i rampluset. Heli Malms artikel om användningen av antidepressiva under graviditeten och oron för framtida komplikationer för barnet visar hur svårt det är att balansera mellan en friskare mamma och normal graviditet å ena sidan och eventuella störningar hos barnet senare i livet å andra sidan.

Vikten av föräldraskap och ett gott förälderbarnförhållande redan tidigt i livet behandlas av Marjukka Pajulo. I västvärlden där ett större nätverk ofta fattas är föräldrarnas eller vårdnadshavarens relation till barnet viktig. Riskfaktorer för barnets utveckling är föräldrarnas skilsmässa, fattigdom, svaga sociala nätverk, arbetslöshet, psykiska sjukdomar och alkoholism, det vill säga faktorer som kan identifieras tidigt och som det kan sättas in stödåtgärder för. Mentaliseringsförmåga innebär att föräldern har intresse och förståelse för barnets eget fristående sinne och erfarenheter. Mentaliseringsstöd för vårdnadshavare har inom ramen för projektet "Parents first" redan införts i 80 kommuner. Projektet har anpassats för finländska förhållanden av Mannerheims Barnskyddsförbund och Folkhälsans förbund. Eeva Aronen och medarbetare visar att tillräckligt med sömn är viktigt för barnets utveckling och att sömnstörningar ibland kan vara tecken på neurologiska eller psykiatriska problem. Bianca Arrhenius poängterar att barn med inlärningssvårigheter (5–10 procent av alla barn) oftare uppvisar psykisk ohälsa än andra barn. Man ser i synnerhet ADHD, autism och Tourettes syndrom. David Gyllenberg redogör för hur svårt det är att tidigt diagnosticera schizofreni och psykoser hos barn men visar samtidigt vad forskningen har lärt oss om dessa sjukdomar. Autismer är kvalitativa avvikelser i social interaktion, kommunikationsförmåga samt beteendemässiga särdrag. Barn med Aspergers syndrom har inte störningar i språklig eller kognitiv utveckling, och sociala avvikelser och stereotypier kan vara lindriga. Elina Jokiranta-Olkonieni visar även att epilepsi kan vara kombinerad med autism. Antalet människor med invandrarbakgrund i första och andra generationen ökar hela tiden. Familjerna och barnen har ofta svåra erfarenheter bakom sig men förvånansvärt många

klaras sig bra om de har trygga människorelationer. Därför är det inte förenligt med konventionen om barnets rättigheter, som Finland har ratificerat, att splittra familjer som vi nu gör med våra flyktingar. Venla Lehti visar hur man bör närma sig barn med invandrabakgrund och att autism och koncentrationssvårigheter är vanligare bland dem.

I ett intressant bidrag diskuterar Henrik Enckell psykodynamisk forskning och psykoterapi. Han redogör för samspelet mellan barn och vårdnadshavare i olika åldrar och diskuterar vårdnadshavarens roll som skapare av trygghet, stöd för barnet att förstå sammanhang, lära sig skillnaden mellan den verkliga världen och lekvärlden. Enckell ger oss bakgrunden till anknytningsteorin och redovisar för psykodynamisk forskning. Han konstaterar följande: ”I litteraturvetenskaplig forskning vill man se med vilka stilgrepp Shakespeare byggde sitt unika universum; hur hans metaforer verkade i den litterära gestaltningen. På samma sätt försöker man – i huvudsak – inom psykodynamisk forskningen få fram barns sätt att skapa upplevelser.”

De två sista bidragen visar hur öppenvården har utvecklats och hur slutenvården förkortats de senaste decennierna. Kim Kronström konstaterar att bland barnpatienter (under 13 år) är 80 procent pojkar och att diagnoser som ökat mest är ADHD (troligen på grund av bättre diagnostik), trots och beteendestörningar. Lotta Lempinen presenterar data från USA, Holland, Finland, Brasilien och Kina som visar att problembeteende minskat medan utnyttjandet av vårdtjänster ökat till exempel i Finland bland pojkar från 4,2 procent 1989 till 15,1 procent 2013. Till slut ger Fredrik Almqvist i en intervju en historisk tillbakablick på barnpsy-

kiatrins utveckling i Finland och berättar om sitt eget arbete.

Redaktionen tackar alla skribenter. Vi får en fyllig bild av dagens läge och framför allt insikten att man i dag med vårt välfungerande nätverk av barn dagvård, barn- och mödrarådgivning och skolhälsovård har goda förutsättningar att tidigt identifiera riskfamiljer och stödja dem. Om därtill den kommande lagstiftningen som kombinerar hälso- och sjukvård med socialvård fungerar väl, har vi i framtiden bättre förutsättningar att hjälpa barn och unga till ett bättre liv. Barnpsykiatri är en utmanande specialitet genom att vi alla är unika, likaså den miljö vi utvecklas i. Därför krävs det mycket av terapeuten för att kunna leva sig in i patientens tankevärld och upplevelser av omvärlden. Mannerheims Barnskyddsförbunds rehabiliteringsstiftelse för barn och ungdomar, som rehabiliterar barn med neurologiska och psykiska avvikelser och deras familjer i det Aaltoritate sanatoriet i Pemar, har gett ut tre häften med serier tecknade av en tonåring med Aspergers syndrom (Figur 1). Genom dem får vi en unik inblick i den unge mannens tankevärld och hur han upplever sin omgivning och dess i hans ögon främmande intressen och reaktioner.

Redaktionen har beslutat presentera inte bara mottagaren av J.W. Runebergs pris utan också de kolleger som vid Läkardagarna fick Åyräpääpriset och Pohjolas och Suomis-bolagets pris, vilka en representant för Sällskapet har varit med om att utse. Med tillönskan om en trevlig sommar i väntan på höstens nummer, där akutsjukvård presenteras koordinerat av Maaret Castrén.

Christer Holmberg

Figur 1. HIKARI, kotona ja koulussa. ISBN 978-952-5082-90-6 (hft.), Mannerheims Barnskyddsförbunds rehabiliteringsstiftelse för barn och ungdomar, 2016, s. 30. Hikari-serien har tecknats av Miika Sallinen som har Aspergers syndrom.